

KUNGL. UNIVERSITETETS BIBLIOTEK

UPPSALA

Landsmålsarkivet

Värmland

Ölserudsön

3265:10

Nilsson, R. 1931.

Svar på ALMA:s fråga. 19
Nödbröd.

8 H. 4 c

ccc. för ordavg. del-73/Sva Ölserudsön

Svar på landsmålsarkivets frågelista 19.
19 Nödbröd.

Landsky: Värmland

Posten: Ölsrud

I. Inledande frågor.

Ord, som i ortens mål använts för att beteckna missväxtar eller år med svag skörd: hålar, vår, klénår, törkår, blötår, nöår, mässväxtår. Med törkår menas ett år då sommaren varit tor och mycket varm och skörden på grund av torra bliwit ringa. "Blötår" = regnig och kall sommar, så att skörden på grund av dess ovrständighet i stort sett förminskats och stannat under medelmåttan - skörden delvis förstörd vid bärgningen. "Nödår", "hårdår", missväxtår: skörden har till den grad "slagit fel" att knappast något är att hämta.

2

Under sådana är fick man äta bröds-
bröd eller blanda upp de dämnkön
man ägde med varjehanda slag.

Ord, som användes, för att beteckna
sådana är de skörden var bättre:
gövar, bra är, reklit är, gott är, fiert
är, södsär, valkstär.

Man hade intet annat gemensamt ma-
gasin i socknen än fattigmagasinet (fät-
timagasinet, sölskennmagasin). Det stod
i närheten av kyrkan och sockensta-
gan eller i byn Litzhal. Där för-
varades så mycket säd att bönder-
na kunde få låna därifrån un-
der svåra år. Man fick låna mat
revaris.

Ord, som användes för att beteckna

3

biest på spännmål: köplös, utla mä
sä, utla spännmål, ledi fö sä.

Ord, som i ortens mål använts för
 att beteckna biest på föder: för-
tiägg, förbrist, utla för te kråka. Ord,
 som betecknar nödfoder av vad slag
 som helst: rippför. De ord, som an-
 vändes för att uttrycka begreppet nöd-
 foder, beteckna ej helst nödfoder i
 egentlig mening, utan jämväl jät-
 foder, som regelbundet förekom varje
 år, även om skörden av de vilti-
 gaste foderväxterna ej slog fel.

Ord, som beteckna kreaturens utsmult-
 na tillstånd: de voro irtömrada,
irtmägrada, irts änts är sinn a
ben, irtsögnas, irtsvältada, tömmas

/n

t
rit
rit

Landsmålsarkivet Uppsala 3265:10

R. Nilsson. 1931. ÖLSERUD

VRML

Fgl. 19

irtömma?

irtmägra?

irtsvältta?

4.

slätkis här ints licna, srks inte mā
licna, srks ints läfts römpa, bäs
sypp römpa. Påskilt namn på° ett
 utsmukt kreatur: skikes, skökks,
 e köskräkks.

Skinnen som användes för att dugga ut
 kreatursfodret: löv, möss, lau, bark,
fözz, özztän, hästjäss.

II. Bark.

Både att man använde tallbark,
 gran- och björkbark. Till födoämne
 för kreatur användes bark av björk
 tall och vide eller sälg.

~~garnning~~ ^{Bark} togs även till garnning,
 till hattar på° bilagor. Och bark an-
 vändes vid tjärbränning. Se svar a°
 frågelistan 18 (Tjärbränning).
 Barken togs i ~~sovningstiden~~ (särta).

olastigt!
 födoämne. ä föttas.

5.

Benämning på sauen: säus. Uthych
 för att träden sava: säus. Uthych
 för att barken släpper: lösnsor, släp-
por, går ifrån, släpper ifrån, flägnor
ifrån, ifrån, fläks å. Benämning
 på arbetet att skilja barken från stam-
 men: skaus å, loss ifrån, fläks å.
 Uthych för ytterbark och innerbark:
bärk, bark, knis bark, skisvorbark,
ytbark, innorbark, skal.
 Se skava å barken i rutan, trådade och
 malde den.

V. Barkbröd.

olika benämningar på barkbröd:
barkbrö, skavbrö, svältbrö. Något
 litet mjöl blandades i barken. Bark-
 mjölet uppblandades med rågmjöl.

Landsmålsarkivet Uppsala 3265:10
R. Nilsson. 1931. ÖLSERUD

VRML.

Frgl. 19

Skisvorbark?

3. Komp. 1955:

Skall vara:

bark, m.

-bark, m.

(- det genuina ut-
talet). - (S.S.)

6 hvarmjöl, fäxmjöl, agnar el. d. det
 var för att brödet skulle hålla sam-
 man. el. med andra ord. för att ge degen
 nödig seghet. Jäst användes inte
 till sådan deg. Men salt användes.
 Man ansåg, att barkbrödet var så-
 ligt som näringsmedel. Man fick
 inga krafter av det. "Då va itus å
ärbets på."

VI. Bröd av andra nödbrodsämnen
 än bark.

Man brukade s. h. blänbrö.¹⁾ Så sent
 som 1868 fanns det de som måste
 toka av och mala till mjöl att
 blanda i mjöl av bestad säd. Mjöl
 av den användes också. Potatis blän-
 dades med vanligt mjöl (potäts-
 brö). Man beredde också bröd

1) Blänbrö?

av drank el. märk, dräggbrö, märk
brö.

VI. Bark som foder åt kreatur.
Man brukade kasta in tall- och vide-
stammar till fåren, som de gragds a'.

VII. Andra nödfoderämnen.
Man brukade ge getterna ung tall,
av vilken de pingo äta både riset
och barken.

Rennossa insmålades med händer-
na. Den gavs som den var åt kreatu-
ren.

Gjugg användes mycket. Man tog gjugg
nästan varje vår, åtminstone om fod-
ret tog slut långt innan det var
möjligt att släppa ut kreaturen.
Man skär gjuggen med liss eller

8. skära, så^o bar man henn den i sä-
 klar eller hörde henn den. Gjungen gavs
 åt kreaturen som den var. Den gavs
 åt kor och småkreatur. Det ansågs som
 nödfoder.

Hästgödsel har använts som föda
 åt kor. Men blundade hestgöd-
 sel med ~~ett~~ brak av halmen. Det
 kallades söjps.

Under nödrien tog man halmen
 av tåken och användte som kreaturs-
 foder.

Meddelat av Johannes Lussan m. pl. fört
 år 1854 i Ålscind.

Ragnar Nilsson

De meddelare, som anlitades vid kontrollunders. sommaren 1955, stå
 upptagna i acc. 3265:9 (svan på förf. 18). J. J. J. J.